

K R O N I K A

Životní jubileum profesorky PhDr. Marie Čechové, DrSc.

Profesní, odborná i vědecká životní cesta profesorky Marie Čechové je od počátku úzce spjata s českým jazykem a jeho vyučováním. Po absolutoriu na Pedagogické fakultě UK v Praze působila od roku 1961 jako učitelka českého jazyka a literatury na střední škole, a to dva roky. Učitelská praxe v ní podnítila badatelský zájem o češtinu a její vyučování, a proto se rozhodla pro aspiranturu u prof. J. Jelínka v oddělení českého jazyka Výzkumného ústavu pedagogického v Praze.

Vědeckou činnost profesorky Marie Čechové otevřely studie a úvahy o české stylistice a mluvnici. Na základě prvních vlastních výzkumů zpracovala rigorózní práci na téma *Mluvnické kategorie substantiv ve vyučování*. Obhajoba se konala na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v roce 1970, kdy Marie Čechová získala akademický titul doktora filozofie (PhDr.). O dva roky později předložila tamtéž svou disertační práci a udělala tzv. „kandidátské minimum“. Po úspěšné obhajobě získala v roce 1972 vědeckou hodnost kandidáta věd (CSc.). V té době se rozhodla přispívat výuce češtiny organizačně a začala pracovat na ministerstvu školství v oddělení výuky českého jazyka. V roce 1975 odešla z ministerstva na katedru českého a slovenského jazyka FF UK v Praze, aby mohla pokračovat ve výzkumu české funkční morfologie, jenž začala ve Výzkumném ústavu pedagogickém v Praze. Již v následujícím roce publikovala monografii *Mluvnické kategorie podstatných jmen ve vyučování českému jazyku*, která na mnohá léta určila směr jejího dalšího vědeckého výzkumu. Na základě tohoto spisu se v roce 1978 úspěšně habilitovala a o rok později byla jmenována docentkou v oboru český jazyk.

I když se spektrum dalšího výzkumu Marie Čechové významně rozšířilo, didaktice češtiny zůstala věrná. O několik let později vydává monografii *Vyučování slohu (Úvod do teorie)*, za níž získala vyznamenání ministra školství. Byla to vůbec první domácí teoretická práce, zabývající se otázkami vyučování českému jazyku z pohledu komunikačního aktu jako základního východiska institucionálního výukového dialogu. Na základě této práce pak získala v roce 1986 vědeckou hodnost doktor věd (DrSc.). Následně se začala zabývat i širšími otázkami jazykovědnými. Kromě lingvodidaktiky, stylistiky a české morfologie se věnovala též lexikologii a lexikografii, a především frazeologii, a to jak z hlediska synchronního, tak i diachronního. Díky tomuto výzkumu a s ním spojeným statím a publikacím byla v roce 1988 jmenována profesorkou českého jazyka. A nadále se snažila přispět k řešení mnohých problémů češtiny a její výuky. Spolu se svým dlouholetým spolupracovníkem, V. Styblíkem, vydala v roce 1989 vysokoškolskou učebnici *Didaktika češtiny* (1989) a pak v roce

1998 samostatně dvě monografie: *Komunikační a slohová výchova a Čeština a její vyučování*. Připomeňme také týmové práce Marie Čechové, k nimž patří například *Stylistika česká*, kterou zpracovala spolu s J. Chloupkem, M. Krémovou a E. Minářovou nebo *Čeština – řeč a jazyk*, připravovaná společně M. Dokulilem, Z. Hlavsou, J. Hrbáčkem a Z. Hruškovou.

Mnoho času a péče věnovala profesorka Marie Čechová výukovým materiálům českého jazyka pro žáky základních škol a středoškolské studenty. První učebnice, kterou zpracovala s P. Hauserem a B. Sedláčkem, vyšla již v roce 1975 (*Český jazyk pro 9. ročník*). Přestože je příprava učebních materiálů a metodických doporučení časově velmi náročná a klade i vysoké požadavky na přímý kontakt autora s vyučovací praxí, vydala Marie Čechová v následujícím období učebnice a příručky další. V posledních letech byly např. přepracovány nebo nově zpracovány učebnice českého jazyka pro základní a střední školy a metodické příručky pro učitele češtiny, a to např. *Český jazyk pro I.–IV. ročník středních škol (mluvnická a stylistická část)*, *Český jazyk pro VI. ročník základní školy*, *Český jazyk pro VII. ročník základní školy* autorského kolektivu Z. Hlavsy, F. Daneše, K. Hausenblase, J. Hoffmannové, V. Styblíka a K. Svobody, *Komplexní jazykové rozbor* týmu M. Dokulil, J. Hrbáček, V. Styblík, K. Hausenblas, F. Daneš, *Přehledná mluvnice češtiny pro základní školu* zpracovaná spolu s V. Styblíkem, Z. Hlavsou a A. Tejnorem, spolu s V. Styblíkem a P. Hauserem *Co mám umět z českého jazyka (v 6.–9. ročníku)* atd.

Výzkumná a didaktická činnost profesorky Marie Čechové je tedy velmi bohatá. Je autorkou nebo spoluautorkou deseti monografií, dvaceti učebnic českého jazyka pro základní a střední školy a také speciálně pro gymnázia, šesti příruček a více než deseti souborů metodických doporučení určených učitelům češtiny a doprovázejícím její vlastní učební texty, je spolueditorkou šesti vědeckých sborníků. Z jejího pera vyšlo skoro dvě stě vědeckých článků, recenzí a jiných publikací.

Marie Čechová se též zúčastňovala a zúčastňuje různých významných vědeckých akcí. Přednášela např. na mezinárodních konferencích v Německu, Rusku, Švédsku, Polsku, Slovensku, Bulharsku, Maďarsku a na Litvě. Výsledky své výzkumné činnosti prezentovala také na zasedáních Jazykovědného sdružení Akademie věd České republiky a jiných vědeckých společností.

Kromě výše uvedených aktivit byla profesorka Marie Čechová činná i v různých řídicích funkcích. Od roku 1981 do roku 1990 byla po prof. A. Jedličkovi vedoucí katedry českého a slovenského jazyka FF UK. Mnoho let je členkou Českého komitétu slavistů. V roce 1985 převzala po prof. J. Jelínkovi funkci vedoucího redaktora časopisu *Český jazyk a literatura*.

Přání profesorky Marie Čechové, aby se ve školách více pečovalo o český jazyk a také aby se komplexněji dbalo o jeho prestiž, bylo realizováno už v roce 1972, kdy ještě československé ministerstvo školství podpořilo a naplnilo její ideu organizovat každoročně olympiádu českého jazyka, jež zůstala i v České republice velmi prestižní soutěží a již se prof. Čechová věnuje dodnes.

Mieczysław Balowski

Ústecká léta profesorky PhDr. Marie Čechové, DrSc.

Nemohu hodnotit vědecké dílo profesorky doktorky Marie Čechové, doktorky věd, to ponechám kolegům lingvistům. Mohu však hovořit o jejím patnáctiletém působení na katedře bohemistiky Pedagogické fakulty Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, které jsem vedle ní a s ní prožila. Znalý jsem se zběžně už dlouho před tím, než přišla do Ústí. Poprvé jsme se sešly na přípravném výboru Šrámkovy Sobotky někdy na počátku 70. let, naše další kontakty byly pak vlastně jen prostřednictvím časopisu *Český jazyk a literatura*, kam jsem čas od času přispívala literárněhistorickými články. Více jsem ji poznala poté, kdy přišla na katedru bohemistiky Pedagogické fakulty nově založené Univerzity Jana Evangelisty Purkyně do severočeského regionu. Přišla z prestižního pracoviště na Karlově univerzitě, které léta vedla, a přinesla sebou nejen své znalosti a zkušenosti, ale i náročný styl vědecké a pedagogické práce.

Ústecká jazykovědná bohemistika pěstovaná na samostatné Pedagogické fakultě ještě před vznikem Univerzity Jana Evangelisty Purkyně měla dobrý zvuk, připomeňme zejména profesora Jiřího Novotného a docenta Ludvíka Kubu. Díky Marii Čechové si svou úroveň po jejích odchodu do důchodu nejen udržela, ale dále ji zvyšovala a to zásluhou její vlastní práce i schopnosti strhnout mladší kolegy, nasměrovat je a svým příkladem i hnát dopředu. Dokáže nejen precizně formulovat problém, ale také dotáhnout jeho řešení až do praktické aplikace: v tom její síla. Celý život se vztahuje ke školní praxi – prošla za dobu svého odborného působení různými typy škol od základních po vysoké –, a její zájem o jazyk je akcentován zřetelům k výuce. Jestliže ústecká bohemistika získala právo doktorského studia v oboru „Teorie vzdělávání v bohemistice“, je zřejmé, že právě toto zaměření profesorky Čechové bylo důležitou devizou a východiskem pro koncipování jeho lingvistické části.

Je zásluhou profesorky Čechové, že se do Ústí, na pravidelné lingvoliterární konference, konané od roku 1994 vždy v září sudého roku, sjíždí již tradičně několik desítek lingvistů českých i zahraničních. Podílí se přípravě programu stejně jako na zpracování sborníků z těchto konferencí a její zkušenost redaktorky (dlouhá léta řídí časopis *Český jazyk a literatura*) je inspirací pro mladší kolegy, kteří se teprve redaktorskému „řemeslu“ učí.

90. léta byla pro ni vědecky plodným obdobím, v té době vznikají mimo dalších prací (viz bibliografie), tři rozsáhlá díla věnovaná stylistice, na nichž se výrazně podílela. V posledních letech, kdy by mohla odpočívat na vavřínech a jen připravovat reedice svých starších úspěšných učebnic a příruček, rozšířila svůj záběr na i nové, svrchované aktuální téma: začala se věnovat problematice jazykové výuky dětí, které přicházejí do českých škol z jinajazyčného prostředí, dětí imigrantů. Jako jedna z prvních u nás pochopila, že tento problém má i svůj horizont teoretický i praktický a začala se jím zabývat. Získala pro tuto práci okruh spolupracovníků nejen z Ústí ale i z dalších vysokoškolských pracovišť i z regionálního školství. Opět tu prokázala

schopnost propojovat náročné teoretické hledisko erudované lingvistky se školní praxí zkušené didaktičky.

Pracovitost a oddanost Marie Čechové oboru je výjimečná. Je dokonalý profesionál, náročná učitelka, ale i vstřícná a přátelská kolegyně, která ví, že *ars longa, vita brevis*, a proto jako jeden ze svých úkolů na katedře chápe stimulaci odborného růstu mladších kolegů lingvistů a didaktiků jazyka. I pro nás, kteří jsme si našli v bohemistice jiná témata, je svým postojem k oboru, který si na začátku své profesní dráhy zvolila, inspirujícím příkladem.

Dobrava Moldanová

Literárněvědná konference „Posvátná místa v literatuře“

Katedra Literatury XX w. i Teorii Literatury

Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie,

Gietrzwałd, 26. – 28. dubna 2007

Literárněvědnou konferenci Posvátná místa v literatuře (*Święte miejsca w literaturze*) zorganizovala Katedra literatury 20. století a teorie literatury Warmińsko-mazurské univerzity v Olštýnu. Místo konferenčního jednání odpovídalo jejímu zaměření, neboť proběhla v Gietrzwałdu ve dnech 26. – 28. dubna 2007 na faře, která poskytuje solidní ubytovací kapacitu. Samotné místo, které zvolili naši hostitelé, je pozoruhodné tím, že jde o jediné místo v Polsku, kde došlo ke zjevení Panny Marie (v r. 1877), které bylo také katolickou církví oficiálně potvrzeno. Gietrzwałd se tudíž svým významem řadí po bok Fatimy a La Saletty, byť s nimi nemůže konkurovat počtem návštěvníků, kteří tuto posvátnou půdu každoročně navštíví.

Konferenci zahájil jeden z hlavních organizátorů konference – literární historik a kritik prof. dr hab. Z b i g n i e w C h o j n o w s k i, jenž vyslovil myšlenku, že v období transformace sice stále vzrůstá ekonomický kapitál, ale snižuje se kapitál kulturní. Tato situace je znepokojující o to víc, že bez symbolických statků se může dále rozvíjet civilizace, ale nikoli její kultura, chápána jako emanace duchovního života řady osob v mnoha směrech. Téma posvátných míst v literatuře a zejména v poezii je samozřejmě, když slovy polského básníka a kněze Jana Twardowského „Pánbůh čte básně“. A přestože na počátku bylo Slovo a to bylo u Boha, jak se dočteme v Bibli, člověku patří další sled vytváření světa.

Topos posvátného místa v literatuře, bez něhož je nejen polská, ale i česká literatura prostě nemyslitelná, také generuje další topoi a motivy, například poutníka a putování, tak často v dřívějším, ale i současném písemnictví (zvláště v souvislosti s emigrací). Kromě toho naše národní a evropská představitost je vytvářena různými

posvátnými místy – horami a kopci, kostely, nekropolemi, místy závažných bitev a významných setkání apod. Konečně výzkum literárních textů prostřednictvím kategorie „posvátného místa“ nám připomíná, že literatura není pouze vztahem slov k dalším slovům, ale že literatura vzniká v souvislosti s konkrétními místy, je zrcadlem geografie symbolů.

Prof. Z. Chojnowski vyjádřil v závěru úvodního vystoupení naději, že konference se stane součástí velkého atlasu geografie symbolů, který snad jednou vznikne ve spolupráci historiků, geografů, literárních vědců, jazykovědců aj.

O celonárodním významu konference svědčilo také to, že se jí zúčastnili pracovníci významných akademických center z Varšavy, Krakova, Vratislavi, Gdaňsku, Poznaň, Katovic, Bydhoště, Čenstochové, Štětínu, Siedle, Słupska, Řešova, Bielska-Białej, Elblągu a Olštýnu. Rovněž tematické zaměření konferenčních příspěvků bylo až nečekaně široké. Není možné z rozsahových důvodů věnovat pozornost jednotlivým vystoupením, můžeme je *ex post* seskupit do tematických bloků: onomastika, historicko-kulturní problematika, tvorba autorů vyhnaných či odsunutých z vlasti (např. tvorba německého autora Johanna Bobrowského, který pochází z východních Prus), Bible a místa považovaná v evropské tradici za posvátná, ale i pojetí posvátných míst v židovské tradici, žánrová problematika, regionální a lidová poezie, konkrétní sakrální místa (zejména Litva a region Vilnius), specifika posvátnosti z hlediska existenciálně-politické tematiky a posvátnosti mezi národy; kromě příspěvků o českých a česko-polských sakrálních místech zaznělo téma společných polských a německých posvátných míst, ale například i posvátných topoi v literatuře Albánie.

Dobře byl přijat referát prof. PhDr. Jaroslava Vencálka, CSc. z Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity, jenž nejen hovořil o poutních místech Moravského Krasu jako součásti genia loci jihomoravské krajiny, ale zároveň prezentoval množství kvalitní obrazové dokumentace. Ve svém příspěvku jsem se věnoval kulturnímu významu lázní Graefenberg (dnes Lázně Jeseník) i v mezinárodním kontextu; na téma léčebného významu Graefenberku a nevšední osobnosti jejich zakladatele Vincence Priessnitze vznikla celá řada odborných a populárních publikací, na téma kulturněhistorického významu lázní dosud žádná...

O všech referátech se živě diskutovalo, a to daleko víc, než bývá u nás zvykem.

Po ukončení této skvěle zorganizované konference měli její účastníci možnost navštívit novou budovu Fakulty humanitních věd Univerzity Warminsko-Mazurské v Olštýnu a setkat se s jejími akademickými funkcionáři. Poté následoval poznávací výlet po posvátných místech Warmińska a Mazurska (Mrągowo, Święta Lipka, Reszel, Stoczek Warmiński a Lidzbark Warmiński). Za zvláště milou návštěvu bych považoval překrásný rokokový kostel ve Svaté Lipce vybavený mistrně zhotovenými varhanami, které jsme si zároveň mohli poslechnout při hudební produkci, kdežto návštěva kláštera v Stoczku, kde byl za totality vězněn polský kardinál Stefan Wyszyński, byla příležitostí k duchovní kontemplaci. V podvečerních hodinách po

prohlídce Olštýnu jsme byli pozváni prezidentem města Czesławem J. Małkowským k neformálnímu setkání a diskusi na radnici.

Zvěčněním referátů z konference bude sborník *Święte miejsca w literaturze*. Není jistě bez významu ani to, že řada polských kolegů projevila zájem zúčastnit se opavské literárněvědné konference *Moře v české a polské literatuře – Morze w literaturze czeskiej i polskiej*, kterou chystá Ústav bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě na listopad roku 2007.

Libor Martinek, Opava